

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטול"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ז
 תמצית ההשקפה: אֲתָנָח, סֹלֶק = סוף-פסוק – מגביל; מוֹנֵחַ – רבוי; מִהֲפֹךְ פֶּשְׁטָא – מוציא; מִפֶּשֶׁט – מִרְכָּא = מִרְכָּא, רבוי; דְּרָגָא – מצרף; תִּבְרִי – מחלק; מִמַּעַט, לא ממש; טַפְחָא = טַפְחָא – שני משמעות, רבוי מתפשט; מִרְכָּא טַפְחָא – קב' שעשויה לגדול, תורר להיות; מִכָּל מִקוֹם: דְּרָגָא תִּבְרִי טַפְחָא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטית; מִרְכָּא תִּבְרִי טַפְחָא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטית; מִקְרָא – רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; פֶּסֶק ו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זִקְלָא סִגּוּל – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פֶּשְׁטָא – פשוט, 1; זִקְרָא-קֶטֶן 2; זִקְרָא-גָדוֹל 3; רִבְעִי 4; ... זִקְרָא-קֶטֶן ... זִקְרָא-קֶטֶן בחצי פסוק – חִקְשׁ; השלישית: (קֶדָמָא – סדר קדימות; אֲוֵלָא = גִּרְשׁ = גִּרְשִׁימָא – יוצא מהענין; קֶדָמָא אֲוֵלָא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תְּלִישָׁא-קֶטֶנָּה = תִּרְסָא – דרוש בפסוק ששור, מחיצה; תְּלִישָׁא-גְדוּלָה = תְּלִישָׁא – דרוש בפסוק ולפיו ששור, מחיצה; פֶּרֶז – דרוש מהפסוק רעיון לנישא אחר בהלכה;

1.1 בבלי בבא בתרא סא

בראשית נח יג: ומצרים ילד את-לודים ואת-ענמים ואת-להבים ואת-נפתחים:

מבוא ל-[בבלי בבא בתרא ס – סב] בית הוא בעל שימושים רבים – משל לישראל והמצוות, בקעה ובה שדות רבים בעלי שימוש יחיד, אלו שבעים האומות והלשונות של בני נח שתפקידם לשרת לעם ישראל. כנראה מרשימת השמות וטעמיהם אפשר לדרוש הדגמות של מו"מ שזה כל ענין הגויים, יומם ולילה לא ישובות כדי שלא יעשו עבירות.

הפסוק (בר' נח יג) ומצרים – פזר ילד – גרשיים את-לודים ואת-ענמים ואת-להבים – דרגא תביר טפחא ואת-נפתחים: – סלוק.

נסביר הפסוק בהתאמה לגמרות שונות.

(א) [בבלי בבא בתרא סא, ב – סב, א] מכירת שדה ללא מיצרים בשטח

(ב) [בבלי בבא בתרא סב, ב] במכירת שדה המוכר ציין שלושה מיצרים ולא ציין מיצר רביעי האם שייר לעצמו או לא שייר.

(א) [בבלי בבא בתרא סא, ב – סב, א] מכירת שדה ללא מיצרים בשטח

אפשר כי טעם פזר בתפקיד דרוש למקום אחר מלמד אל תקרי ומצרים אלא ומצרים – גבולות

[בבלי בבא בתרא סא, ב] ... ואי אשמעינן בקעה, משום דלא הוה ליה למימצר ליה (לא יכול לציין גבולות ברורים), אבל בית דהוה ליה למימצר ליה ולא מצר ליה (יכול לציין גבולות ברורים ולא ציין) – כוליה זבין ליה (מכר את כולו), צריכא. וגו'

רשב"ם דלא הוה ליה למימצר – לחוד דלא ידע מוכר היאך ימצא שדה אחת בתוך שדותיו והלכך הוצרך להרחיב (ומצרים ולכתוב שדה ראובן מן המזרח ושדה שמעון מן המערב וכן לכל ד' רוחות

הפסוק (בר' נח יג) ומצרים – פזר ילד – גרשיים את-לודים ואת-ענמים ואת-להבים – דרגא תביר טפחא ואת-נפתחים: – סלוק. זה אחד מתשעה פסוקים בתורה של טעם פזר ללא טעם תלישא אחריו שבין תפקידיה מחיצה – מצר. לכן, אפשר שבא לרמז את דרך הלימוד בגמרא היות ואין מצרים ברורים / מובהקים בשדה צריך לציין שמות הבעלים של השדות מארבעה צדדים המצטרפים ביחד לציין השדה הנמכר, בדומה לפסוק (בר' נח יג) את-לודים ואת-ענמים ואת-להבים ואת-נפתחים: ארבעה שמות המקיפים. להבים דומה קצת ללהב החרב המתהפכת שבידי הכרובים ששומרים על הדרך מקדם לעדן, היינו מזרח, לוד לפי אחד הפירושים היא באסיה הקטנה (תורכיה) של ימינו) היינו צפונית לארץ-ישראל. השערה אחרת לודים – בדרום מצרים, ענמים – במערב, להבים – במערב, נפתחים – צפון. ולכן הפסוק הבא בנח המציין פלשתים – אלו במצר מערב כמו מערב לא"י.

מצב שבו יש שני בעלים באותו צד מתאים לגמרא הבאה שלפיה המכירה עשויה להיות בשדה משולש.

[בבלי בבא בתרא סב, א] ... מצר לו מצר אחד ארוך ומצר אחד קצר – אמר רב: לא קנה אלא כנגד הקצר. אמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב: ויקנה כנגד ראש תור! שתיק רב. ומודה רב, היכא דאיכא מצר ראובן ושמעון מחד גיסא ומצר לוי ויהודה מחד גיסא, מדהוה ליה למכתב ליה דראובן כנגד לוי ודשמעון כנגד יהודה, ולא כתב ליה, שמע מינה: כנגד ראש תור הוא דאמר ליה. מצר ראובן מזרח ומערב, ומצר שמעון צפון ודרום – צריך למכתב ליה: מצר ראובן רוחין תרין, ומצר שמעון רוחין תרין. ...

(ב) [בבלי בבא בתרא סב, ב] במכירת שדה המוכר ציין שלושה מיצרים ולא ציין מיצר רביעי האם שייר לעצמו או לא שייר.

נתבונן בתבנית טעמים נוספת ב-[בר' נח יג] ומצרים ילד – פזר גרשיים את-לודים ואת-ענמים ואת-להבים ואת-נפתחים: – דרגא תביר טפחא סלוק, אפשר כי טעם פזר בתפקיד דרוש למקום אחר מלמד אל תקרי ומצרים אלא ומצרים – גבולות ילד – גרשיים בתפקיד כעין יצא מעניינו, את-לודים ואת-ענמים ואת-להבים ואת-נפתחים: – דרגא תביר טפחא סלוק, לדון בדבר אחר שלא כעניינו, יצא להקל ולהחמיר ציין שלושה מיצרים ולא ציין מיצר רביעי במכירת שדה בבקעה. כאן ואת-להבים טפחא – בתפקיד מנתק מ-את-נפתחים – סלוק, היינו ציין שלוש מצרים – בשלושה שמות את-לודים ואת-ענמים ואת-להבים, האם במצר הרביעי החמיר והותיר לעצמו, או הקל ומכר בעין יפה, אם כתב שלא השאיר לעצמו, מכר הכל אפילו יש במצר שורת עצי תמר ושטח זריעת תשעה קבין זרע תבואות.

[בבלי בבא בתרא סב, ב] ... מצר לו מצר ראשון ומצר שני ומצר שלישי, ומצר רביעי לא מצר לו – אמר רב: קנה הכל חוץ ממצר רביעי; ושמואל אמר: אפי' מצר רביעי; ורב אסי אמר: לא קנה אלא תלם אחד על פני כולה, סבר לה כרב, דאמר: שיורי שייר, ומדשייר במצר, שייר נמי בכולהי. אמר רבא, הלכתא: קנה הכל חוץ ממצר רביעי. ולא אמרן אלא דלא מבלע, אבל מבלע – קנה. וכי לא מבלע נמי – לא אמרן אלא דאיכא עליה ריכבא דדיקלא והוי תשעת קבין, אבל ליכא עליה ריכבא דדיקלא, ולא הוי תשעת קבין – קנה. מכלל דכי מובלע, אע"ג דאיכא עליה ריכבא דדיקלא והוי תשעת קבין – קנה. איכא דאמרי: אמר רבא, הלכתא: קנה הכל ואפילו מצר רביעי. ולא אמרן אלא דמבלע, אבל לא מבלע – לא קני. וכי מבלע נמי – לא אמרן אלא דליכא עליה ריכבא דדיקלא, ולא הוי תשעת קבין, אבל איכא עליה ריכבא דדיקלא והוי תשעת קבין – לא קנה. מכלל דכי לא מובלע, אף על גב דליכא עליה ריכבא דדיקלא, ולא הוי תשעת קבין – לא קני. שמעינן מתרויהו לישני דרבא, דבשדה לא שייר ולא מידי. ושמעינן נמי, דהיכא דמבלע, וליכא עליה ריכבא דדיקלא, ולא הוי תשעת קבין – קנה; לא מבלע, ואיכא עליה ריכבא דדיקלא והוי ט' קבין – לא קנה; מבלע ואיכא עליה, לא מבלע וליכא עליה – אתמר לה להאי גיסא ואתמר לה להאי גיסא, שודא דדייני.

טט – משני הסברי רבא נלמד שאם במכירת שדה המוכר ציין שלושה מיצרים ולא ציין מיצר רביעי לא השאיר לעצמו דבר בתנאי: (א) שמיצר זה מובלע במיצרים משני צדדיו (היינו הם מעבר לו); (ב) שאין עליו שורת דקלים; (ג) אין בשטח המובלע מקום זריעת תשעה קבין (3750 אמה רבועית) זה להחמיר על המוכר ולהקל על הקונה.

אבל אם מיצר רביעי אינו מובלע בין שני מיצרים שמצדדיו ויש עליו שורת דקלים ושטחו מקום זריעת תשעה קבין המוכר השאיר לעצמו – זה להקל על המוכר ולהחמיר על הקונה.

כל מקרה אחר נתון לאומדנת הדיינים.